

ОСВРТ НА ИСТОРИЈУ БЕЛОРУСКЕ СРБИСТИКЕ

Белоруски државни
универзитет, Минск

Белоруски државни
универзитет, Минск

Апстракт: Чланак представља кратак преглед основних етапа развоја белоруске србистике од почетка XX века, кад је формиран Белоруски државни универзитет, до данас. Истичу се основни проблеми у њеном развоју и анализирају се чиниоци који су одиграли најважнију улогу приликом доношења пресудних одлука. Оцењује се допринос појединих личности (иностраних и домаћих научника, емиграната и Белоруса) у стварању белоруске славистичке школе у погледу проучавања језика, књижевности и културе Србије. Описује се тренутна ситуација везана за наставу србистике на главној високошколској установи у земљи, стање међународне сарадње у области образовања. Приказују се приоритети и трендови у истраживању српске књижевности и културе у оквиру белоруске славистике.

Кључне речи: србистика у иностранству, Белорусија, славистика, српски језик, српска књижевност, Белоруски државни универзитет

Из белоруских крајева потичу многи истакнути слависти, међу њима и проучаваоци српских тема – А. С. Будилович, В. В. Качановски, П. А. Кулаковски, В. В. Макушев, А. Л. Погодин... Ипак, објективно гледано, нема разлога да говоримо о развоју србистике као научне области и наставне дисциплине у оквирима садашње Белорусије све до XX века.

Низ чињеница, које можда и немају прворазредни значај, бележимо тек од тренутка кад је формирана Белоруска Совјетска Социјалистичка Република, односно од 25. фебруара 1919. године када је донета одлука и усвојен документ о формирању Белоруског државног универзитета (БДУ), или чак од његовог свечаног отварања 30. октобра 1921. године. С једне стране, новонастали универзитет у престоници новоформиране републике, према замисли, требало је да постане формални атрибут самосталне државе, а с друге, таква високошколска установа објективно је била неопходна за припрему стручних кадрова младе републике. Редовна настава за 1.390 студената почела је 1. новембра 1921. године на три факултета – такозваном Радничком (у ствари – припремном), Медицинском, као и Факултету друштвених наука, из кога је, 1922. године, проистекао и Педагошки факултет. Најпотребнији су били кадрови за образовни систем, услед чега управо педагошки смер добија приоритет, који задржава до данас јер и сада велики део својих студената спрема за

рад у основној и средњој школи. Филолошки факултет као одвојена структура започиње своју историју тек од 1939. године.

Наставе страних словенских језика и књижевности није било у средњим школама Совјетске Белорусије, а тако је и данас. Управо зато, у тренутку оснивања главне високошколске установе земље, није било потребе за стручњацима из области славистике. Треба рећи да је Педагошки институт (а потом Универзитет) у Гродну имао у понуди српски (српскохрватски) само као факултативни предмет у оквиру наставног плана или језичког течаја. Спорадично се појављивао и у наставним плановима Гомељског универзитета, као и Минског државног лингвистичког универзитета. Међутим, ове образовне установе никада нису спремале дипломиране србисте.

Што се тиче општих услова на почетку совјетске епохе, ваља се сетити да комунистичке власти БССР (али и РСФСР и целог СССР) уопште нису биле склоне фаворизовању славистике. Напротив, одувек су је гледале као озбиљну (да не кажемо – опасну) противтежу званичној идеологији комунистичког интернационализма, која је тежила стварању наднационалног светског поретка. Дакле, на новооснованом Белоруском државном универзитету, ни у науци ни у настави, није било повољних услова за развој славистике.

Међутим, захваљујући својеврсној субјективној условљености, односно стручним и научним интересовањима оних који су се налазили „на извору“ првог националног универзитета, створени су одређени предуслови за развој славистике. Реч је о академику филологу Јевфимију Карском (1860–1931) и историчару Владимиру Пичети (1878–1947) који је био постављен за првог ректора БДУ. Његов отац, Србин из Херцеговине Јован Пичета, пре Руске револуције био је ректор Витебске и Полтавске духовне семинарије (Чарота 2017а; Чарота 2017б; Чарота 2017в; Чарота 2018). На овај или на онај начин долазило је до изражаја порекло, васпитање и образовање ректора, као и одговарајућа кадровска политика на коју је могао колико-толико да утиче – формирао је наставни кадар Универзитета који је једним делом био састављен од стручњака „старе школе“ што је допринело очувању традиције изузетно квалитетне руске славистике. Управо ови кадрови су ударили темељ белоруске славистике, између осталог и србистике.

У низу професора које је позвао ректор БДУ Владимир Пичета, пре свих, ваља поменути некадашњег студента Новоруског универзитета, доктора филологије Петра Афанасијевича Бузук (1891–1938). Касније је Бузук прешао да ради у новоотворени Институт белоруске културе (Инбелкулт), а кад је он био трансформисан у Академију наука БССР, постао је директор Института за језик у оквиру Академије, и паралелно био на челу катедре за лингвистику Минског педагошког института. Био је полиглот, научник, слависта

широких интересовања, а уз то и човек трагичне судбине – трипут је био хапшен и на крају је погинуо као жртва репресије (Рамановић, Јурэвић 1969; Булахов 1977; Верабей, Тарасава 1992). Петар Бузук је аутор више од педесет темељних истраживања из различитих области славистике, између осталог и докторске дисертације *О иштану месџа настџанка Маријинској Јеванђеља (К војросу о месџе найисания Мариинскојо Евангелия, 1924)* и других радова – *Есеји из психологије језика (Очерки њо психологији языка, 1918)*, *Крајња историја украјинској језика (Коройка історія української мови, 1924)*, *Покушај писанја историје преисторијској доба словенске фонетики (Сѣрџа історји даіішарычнай эіохі славянскај фанетџікі, 1927)*, као и веома занимљиве упоредне југославистичке студије *Историјски и културни односи Румуна и Јужних Словена (Историко-культурные взаимоотношения румын и южных славян)* (Бузук 1916). Узгред речено, с приказом његове публикације о Маријинском Јеванђељу у *Јужнословенском филолоју* двапут се огласио и Степан Михајлович Куљбакин – чувени руски и српски палеограф, професор Филозофског факултета у Скопљу и Богословског факултета у Београду (Куљбакин 1924; С. К. 1925). Није ништа мање интересантно ни то да је Петар Бузук, под псеудонимом П. Росић, објавио један од првих превода са српскохрватског језика на белоруски (Штэјнер 1927).

Традиционално се сматра да је на БДУ прва предавања посвећена српском језику држао доцент Јосиф Васиљевич Волк-Левановић (1891–1943), некадашњи студент Петроградског универзитета, ученик академика Јевфимија Фјодоровича Карског. Сачуване су белешке с његових предавања (Цыхун 2012), међутим, подаци о овим предавањима нису сасвим потпуни – не постоје прецизне информације о општој концепцији курса, његовом формату и другим важним детаљима које би разјасниле колико су била заступљена српска предавања у односу на остале садржаје. Највероватније је да су споменута предавања била саставни део опширнијег лингвистичког курса.

Све до деведесетих година прошлог века, на Филолошком факултету Белоруског државног универзитета као и у свим другим високошколским установама у земљи, обављала се припрема кадрова само из две славистичке специјалности – руски језик и књижевност и белоруски језик и књижевност.

Средином шездесетих година, Министарство високог и средњег образовања СССР донело је одлуку да се студентима русистике понуди као изборни предмет један од савремених словенских језика. То се односило на све високошколске установе Совјетског Савеза, али није могло да се спроведе у целој земљи из једног објективног разлога – одсуства предавача неопходног профила изван Москве и Лењинграда. У БССР је ова одлука била извршена само на главном универзитету у земљи (БДУ) 1966. године, после отварања Катедре за општу и словенску лингвистику (1991. године преименована у Ка-

тедру теоријске и словенске лингвистике). На челу те катедре био је професор Адам Јевгенијевич Супрун, кога су позвали из Киргиске ССР. Перспективни наставни кадар чинили су апсолвенти славистике Лењинградског универзитета Б. Ј. Норман, В. А. Карпов, Н. И. Зајцева, М. А. Приходко. Управо њима је било поверено да истражују компаративне лингвистичке теме у науци и предају савремене словенске језике за студенте оба смера – белорусистике и русистике. Захваљујући њима, као и К. М. Гјулумјанц и В. М. Лумбиној, на Филолошком факултету БДУ, од краја шездесетих година, започиње изучавање бугарског, пољског, српскохрватског и чешког језика. Студенти су сами бирали један од њих, али приликом избора су се ослањали на следеће околности. Пошто су Бугарска и СССР имали изузетно топле односе, бугарски језик је имао углед језика „шеснаесте совјетске републике“. Пољски је за Белорусе био језик државе која се налази у непосредној близини, оне у чијем је саставу доскоро била Западна Белорусија и чији је језик знала половина родитеља тадашњих студената. Углавном је постојала равнотежа у избору језика. Формирале су се групе од 10 до 20 студената, предавања су била по два часа недељно, на крају семестра полагао се колоквијум (испит са описном оценом „положио“/„није положио“). Ако озбиљније посматрамо, тај курс имао је сврху само да пружи најопштију представу о страним словенским језицима, и ништа више од тога.

Српскохрватски језик, као један од четири понуђена словенска језика, од самог почетка и све до деведесетих година предавала је Вера Михајловна Лумбина. Она је рођена 1921. године у Србији, у породици руских емиграната, а после познатих догађаја 1948. године морала је да напусти ФНРЈ. Попут њених родитеља, нашла се у својеврсном изгнанству, само се смер њеног изгнанства разликовао. На неко време, ова млада жена нашла је уточиште у Мађарској где је наставила образовање и дипломирала. Кад је стекла услов за добијање совјетског држављанства, послали су је у Средишњу Азију – „ради јачања просветног система“, како се тада говорило. После тога, долази у БССР. Као познавалац више страних језика, она се запослила у Библиотеци републичке Академије наука, где је радила све до одласка у пензију. Морамо истаћи да је позивање В. М. Лумбине да буде професор на Филолошком факултету БДУ било у сваком погледу веома добра одлука. Прво, с обзиром на то да је рођена у Краљевини СХС, чак и у поређењу с осталим професорима, била је прави изворни говорник српског (српскохрватског) језика и пуномоћни представник српске културне и језичке средине. Друго, упркос драматичној личној судбини, она је гајила искрену љубав према Србији, трудећи се да је пренесе и својим ученицима, и треће, што је веома важно, била је изузетно фина особа и веома блага по својој природи. Осим тога, Вера Лумбина се врло одговорно односила према својим наставничким обавезама.

То се није односило само на наставни рад. Њено име је везано за једну врло репрезентативну и битну чињеницу за целу историју белоруске србистике. Наиме, 1969. или 1970. године управа Националне библиотеке БССР обратила се Вери Лумбиној као стручњаку и замолила је да помогне у оцењивању и процени фондова српских књига које су доспеле у главни град Белорусије крајем Другог светског рата. Ако смемо веровати постојећим сведочењима, то су трофеји одузети Немцима који су изнели велики број књига из окупиране Југославије. Након тога, ове књиге су четвртину века некоришћене лежале у депоима републичке библиотеке и нису стизале до читалаца. Вера Лумбина их је прегледала и почела да убеђује управу библиотеке да предају ове „непотребне“ књиге, или барем део њих, Филолошком факултету БДУ. Договор је био постигнут, и уз помоћ студената велики део издања српске и стране књижевности био је пренет у зграду Филолошког факултета где се користе и данас. Осим обавезне прегледне дисциплине, Вера Лумбина држала је факултативну наставу, која је била организована с циљем продубљивања знања везаних не само за језик већ и за књижевност, културу Србије и земаља СФРЈ. Уз то је, као велики србофил, опрезно интерпретирајући своје ставове, делила са својим студентима своје утиске о унутрашњим проблемима Социјалистичке Федеративне Републике Југославије, као и њеном месту у светској политици. Вероватно је најважније то да је успела да пренесе студентима своју љубав према Јовану Дучићу, Милану Ракићу, Иви Андрићу, Меши Селимовићу, Бранку Ћопићу, који су за њу представљали својеврсну персонификацију драге земље. С временске дистанце, изгледа чудно да је тадашња администрација факултета дозволила да се факултативни предмет Вере Лумбине званично евидентира и води у формуларима и индексима. Формално, ову стратегију организације Факултет је објашњавао намером да обезбеди олакшани прелазак на специјалност Словенска филологија коју су, тобоже, намеравали кад-тад да отворе. Такво образложење је потпуно задовољавало студенте који су у том тренутку били озбиљно заинтересовани за србистику (југославистику). Али притом нико није био свестан да су такве одлуке увек зависиле од Државног плана БССР, односно СССР. Овај Државни план није журио с отварањем других славистичких смерова у БДУ, поред постојећих белорусистике и русистике. Највероватније то уопште није ни било планирано. У сваком случају, захваљујући Вери Лумбиној која је допуњавала свој прегледни језички курс, акумулисало се какво-такво систематско знање из српскохрватског језика, књижевности и културе Србије и целе Југославије. Свакако, та знања су стицали они студенти који су показали неопходно интересовање према томе. У такве можемо убројити Људмилу Леонову и Ивана Чароту, који су касније постали професори србистике на свом факултету.

Поред наведеног ваља истаћи да су студенти седамдесетих година имали веома повољне услове за активну говорну праксу јер су имали могућност да раде као водичи и преводиоци у Бироу међународног омладинског туризма „Спутњик“. Таква пракса не само да је доносила хонорарну зараду студентима већ им је и дозвољавала да путују заједно с југословенским туристима по најинтересантијим градовима Совјетског Савеза. Било је дозвољено студирање у „слободном“ режиму, званично се добијала дозвола за одсуство с предавања током целог путовања и, према потреби, померани су термини испита. Притом, то није утицало на стипендију коју је студент и даље примао. После распада Совјетског Савеза и проглашења независности Белорусије, нова суверена држава је осетила потребу за формирањем потпуно самосталног образовног система. У вези с тим, Филолошки факултет БДУ изашао је с иницијативом за стварање Катедре за славистику која је, према замисли, требало да постане главна републичка структура која спроводи наставу и научно истраживање словенских књижевности, култура, етнологије и фолклора. Тадашње руководство подржало је ову идеју. Улога шефа ове катедре од самог почетка припала је доценту Ивану Алексејевичу Чароти (1952) који је до тада већ стекао признање као истраживач књижевности, слависта, и то не само у својој земљи, и зато што су његова професионална и стручна интересовања била везана за Србију (Југославију). Током двадесет три године био је на челу ове катедре. Али у тренутку стварања катедре, пошто је био на пост-докторским студијама и писао дисертацију, за вршиоца дужности шефа катедре постављен је доцент К. Г. Хромченко, који се бавио питањима књижевности народа СССР, пре свега – Украјине.

Општи ток историје поменуте катедре може се представити следећим датумима: у септембру 1993. године почиње с радом; 2006. године добија назив Катедра за словенске књижевности; у јуну 2018, због „оптимизације“ рада факултета, Катедра је прикључена Катедри за теорију књижевности, која је у том тренутку већ изгубила реалну функционалност; од априла 2019. године заједничка структура добила је име Катедра за теорију књижевности и словенске књижевности.

Ако оцењујемо „позадину“ развоја истраживања југословенских књижевности и култура у Белорусији, не бисмо смели да тврдимо да је није било. Та позадина је постојала од шездесетих до седамдесетих година, пре свега захваљујући једној истакнутој особи – Вјачеславу Кондратјевичу Зајцеву (1917–1992) (Мальдзіс (ур.) 1992). Вјачеслав Зајцев је такође дошао у Минск с Лењинградског универзитета као, већ у то време, запажени стручњак и истраживач у области србистике и кроатистике, преводилац српске народне и ауторске књижевности, драмских дела Јована Стерије Поповића, Бранислава Нушића, Драгутина Добричанина. Још у време док је живео у Минску и

радио као виши научни сарадник у Институту за књижевност Академије наука БССР, он је припремио два озбиљна издања – превод поеме „Осман“ Ивана Гундулића и књигу *Између Лава и Аждаје: Дубровачка ренесанса и Гундулићев „Осман“ (Между Львом и Драконом: Дубровничкое Возрождение и поэма Ивана Гундулича „Осман“)* – који свакако представљају значајан допринос југославистици. Међутим, знања Вјачеслава Зајцева из ове области нису била у довољној мери цењена и тражена у Белорусији. Покушаћемо да прецизирамо, да нађемо бољи израз: та знања нису одговарала тадашњим „друштвеним потребама“, односно захтевима средине у којој се нашао руски слависта. То је делимично било условљено и његовим идејним усмерењем које се јавило раније, али овде, у Белорусији, постало је још јасније и израженије. Реч је о томе да је Зајцев још у Лењинграду почео да истражује историју богумилства, наставио је у Минску, а временом је прешао на есхатологију коју је спојио са специфичном врстом космологије – између осталог, с идејама о посетиоцима из свемира као доносиоцима хришћанства, као и о приближавању смака света. Поред тога, Зајцев се трудио да буде у току актуелних научних дешавања совјетске Белорусије – радио је на теми везаној за проучавање премиса и поставки ширења хуманизма и реформације код Белоруса и других Словена. Као резултат тог истраживања настала је његова постдокторска дисертација *Франциск Скорина и хуманисџичка мисао у Белорусији XV–XVI века (Франциск Скорина и ђуманисџическая мысль в Белоруссии XV–XVI вв.)* која није била одобрена. Међутим, како су ранија научна и стваралачка трагања овог човека била на овај или онај начин везана за његову струку (србистику и кроатистику), тако су нове истраживачке страсти, заиста необичне, неизбежно створиле представу о томе да је, не само чудак већ и особа која се не уклапа у уобичајене менталне и духовне норме. Зато је и шира јавност почела да га доживљава као „јеретика“ – и то не само у односу на доминантну друштвену парадигму него и у односу на науку и религију, што држава свакако није одобравала. Притом, његова јавна предавања била су изненађујуће посећена. Без обзира на то, искључен је из Комунистичке партије (био је њен члан од 1941), а након тога је добио и отказ у Институту за књижевност Академије наука БССР. Све наведено је посебно неугодно због чињенице да су се квалификације Вјачеслава Зајцева могле ефикасно применити у развоју великог броја питања белоруско-југословенских односа, који су у белоруској хуманистици још увек биле *tabula rasa*. Истине ради, треба истаћи да управо шездесетих година настају одређени предуслови за попуњавање већих празнина у југославистици, и то захваљујући младим славистима Леониду Николајевичу Самосејку и Александру Васиљевичу Можејку (Мажэјка, Самасейка (ур.) 1963). Први од њих је студирао на Московском универзитету – одељење за српски језик и књижевност, неко време био

је научни сарадник Академије наука, уз то се бавио и превођењем са српскохрватског на белоруски – углавном краћих дела, хумора и сатире. На томе је споменути подухват и стао.

Управо зато је Иван Чарота морао да покрива све аспекте југославистике – прво као консултант појединих часописа, а онда је, постепено стичући углед у овој области, задовољавао потребе свих издавачких структура републике, укључујући и Белоруску совјетску енциклопедију. Тада су се појавиле скоро неограничене могућности за преводилачке иницијативе и њихово остварење. И у науци скоро ништа није било урађено, а компаративно проучавање југословенских и белоруске (и руске) књижевности изгледало је као најтраженији правац. Русиста по примарној струци, Иван Чарота припремио је и одбранио још у совјетско време у Лењинграду докторску дисертацију *Стваралаштво М. А. Шолохова у књижевном процеси Југославије (1956–1980) (Творчество М. А. Шолохова в литературном процессе Югославии (1956–1980))*. Потом се бави првенствено белоруско-српским везама, руководећи се идејом да бар неко треба то да чини. Преузете обавезе су га натерале да постане истовремено и реализатор међукултурних веза, и њихов теоретичар, историчар.

Поједина питања из домена србистике у вези с истраживањима у оквиру дисертација осветљавали су и други истраживачи књижевности – на пример, Галина Творонович, Ирина Шабловска – међутим, ван граница интересовања својих дисертација србистиком су се бавили у мањој мери (Тварановић 1996; Шаблоўская 2007). Тадашња ситуација захтевала је стварање систематског знања у области проучавања културних и духовних веза у прошлости и садашњости, и барем делимично планирање рада за будућа времена. С обзиром на то, спремали су се прегледни чланци за *Белоруску совјетску енциклопедију*, научне часописе и популарну штампу, писали су се уводи и предговори за преводе. Током година марљивог рада на овом пољу истраживач је сакупио библиографске податке о белоруско-српским (односно југословенским) књижевним, културним и духовним везама – податке који су били потребни и белоруској и југословенској страни. Професионално одрастање одвијало се уз лична познанства и плодотворну сарадњу са српским стручњацима као што су Миодраг Сибиновић, Витомир Вулетић, Јован Јаничевић, Петар Буњак и други.

Што се тиче превода, једнаке могућности су постојале за превођење на оба државна језика – руски и белоруски. Имајући у виду да је превођење најосновнији облик међукултурне комуникације, Иван Чарота преводио је првенствено на белоруски језик, док је деведесетих, у годинама „перестројке“, почео више да преводи на руски. У његовом видном пољу била су непрестано врхунска достигнућа српске књижевности. Стога постоји могућност да се на предавањима у Минску говори о историји српске књижевности

и белоруско-српским везама с освртом на живо преводачко и уређивачко искуство професора који је на белоруски превео бројна дела српских великана и савремених писаца (Бранислава Нушића, Иве Андрића, владике Николаја Велимировића, Јустина Поповића, патријарха Павла, Добрице Ћосића, Драгана Лакићевића, Горана Петровића и др.). Приредио је више антологија и зборника.

Да се вратимо историји белоруске србистике од тренутка стицања суверенитета Белорусије. У тадашњим условима није било других могућности него да се прати искуство које је било стечено на водећим славистичким катедрама СССР. Међутим, везе с Московским и Лењинградским универзитетом, као и осталим руским центрима који су имали истоветне функције, нагло су се прекинуле. Морамо напоменути да до данашњег дана те везе нису обновљене, нити је успостављена квалитетна сарадња са страним земљама. Зато се од тренутка отварања Катедре за славистику, и током целе историје њеног постојања, наставно особље формира од постојећих кадрова и од кадрова које је сама Катедра произвела. Постепено се формирао колектив који је морао својим снагама да испуни велики број компликованих задатака – пре свега, да се одреди круг обавезних дисциплина и да се практично од „нуле“ саставе сопствени наставни програми, да се припреме научни и методички материјали, као и уџбеници за све дисциплине које су припадале новооснованој катедри. А то су: историја књижевности (у зависности од смера), народна књижевност и фолклор, књижевна критика, теорија и пракса књижевног превођења, историја културе, курсеви везани за проучавање дела појединих великана српске књижевности, (бело)руско-српске књижевне везе, књижевну компаративистику, општи преглед историје славистике, специјални курсеви и семинари и др. Као што је већ речено, није било могућности да се користе искуства из Москве и Санкт Петербурга, па се све састављало и припремало на лицу места.

Све поменуће „нелингвистичке“ филолошке дисциплине за србисте разрађивао је и предавао Иван Чарота, отприлике као раније – „народни“ учитељи сеоских школа (Джэркавич, Чарота (ур.) 1989; Чарота 1999а; Чарота 1999б; Чарота (ур.) 2007; Образовательный стандарт 2000). При томе се, од самог почетка, служио само малобројним приручницима и уџбеницима које је поседовао само у једном примерку, као што су *Крајка историја српске књижевности* Јована Деретића, *Историја нове српске књижевности* Јована Скерлића и *Прејлед јуџословенске књижевности* Вукашина Станисављевића и Драгутина А. Стефановића, који је био припремљен седамдесетих година као уџбеник за ђаке српских гимназија. И само у последње време, захваљујући сталној и великодушној подршци Народне библиотеке Србије и залагању Иване Николић, у већој мери су покривене потребе катедре за научном и референтном литературом, као и лепом књижевношћу. Поред тога, током последњих деценија при-

ређен је и објављен комплет литературе који се користи у настави српске књижевности – *Српска књижевност. Антологија текстована. Књ. 1–5* (Чарота 2002–2007) и *Историја српске књижевности. Практикум* (Чарота 2007).

Развојни пут наставе српског језика одвијао се по другачијем сценарију. Као и раније, у наставном и методичком смислу она се ослањала на достигнућа универзитета у Москви и Лењинграду, уз делимичну допуну сопственим издањима приручника и материјала (Леонова 1988; Супрунчук 2012). Последњих година (2018, 2019) у настави се, поред осталог, користе методички и наставни материјали за проучавање српског језика као иностраног језика припремљени на Филолошком факултету Универзитета у Београду или у оквиру Центра за српски језик и културу „Азбукум“ у Новом Саду, који допуњују нове, још увек необјављене, методичке материјале чији су аутори професори факултета у Минску. Од 1997. године, србистима је све лингвистичке дисциплине предавала Људмила Леонова, која је поставила темељ језичке наставе и припремила неколико генерација квалитетних преводилаца и наставника. Касније су наставу на Филолошком факултету држали слависти Светлана Гољак, Микита Супрунчук, Олга Марковцова и Ана Наумова.

Осим тога, још од почетка осамдесетих година, помоћ је пружала српска (југословенска) страна, која је традиционално упућивала своје лекторе у све стране високошколске установе где је српски језик уживао какав-такав углед. На Катедри за теоријску и словенску лингвистику у БДУ (коју је током три деценије водио професор Адам Супрун, а после њега професор Борис Норман и доцент Људмила Козловска) као лектори за српски језик радили су Гордана Драгин, Споменка Брашић, Хелена Дугоњић, Драгана Ратковић, Томислав Шиповац, Урош Латиновић, Лиљана Бабић, Маријана Папрић. У одређеном периоду ангажовани су и стручњаци највиших квалификација – Ана Кречмер, Сања Ђоковић, Зорка Кашић. Из различитих разлога нису постојале могућности за сличну подршку у оквиру наставе књижевности. Зато су биле коришћене случајне прилике, на пример, кад су у Минск долазили професор Миодраг Сибиновић, доцент Снежана Јелисијевић или владика Артемије, епископ рашко-призренски и косовско-метохијски. Осим тога, у различитим форматима гости Катедре и Факултета били су многи српски писци и преводиоци – Драгомир Брајковић, Слободан Станишић, Милован Витезовић, Милисав Миленковић, Милица Новковић (1998), Момир Лазић (2000), Ранко Ђиновић (2003), Зоран Костић (2005), Слободан Вукановић и Предраг Драгић Кијук (2008), Невена Витошевић Ђеклић (2009), Лиљана Хабјановић Ђуровић (2012), Драган Лакићевић (2014), Горан Петровић, Злата Коцић, Бранко Стевановић, Дајана Лазаревић (2018, 2019). На Међународном сајму књига у Минску 2018. године предавање о делу и заоставштини Десанке

Максимовић белоруским србистима и широј јавности одржала је секретар њене Задужбине Мирјана Станишић – библиотекар саветник Народне библиотеке Србије. Пригодне прилике су коришћене да се организују сусрети с руским писцима и научницима који су се бавили Србијом и Југославијом (Јуриј Лошчиц, Ала Шешкен, Виктор Јунак и др.).

Сада се на Белоруском државном универзитету припремају дипломирани србисти у оквиру студијског смера „Словенска филологија“. Према наставном плану, на овај смер сваке године уписују се само две студијске групе, најчешће с два страна словенска језика који се сваке године мењају. Самим тим група за српску филологију (српски језик и књижевност као главни предмети) формира се једном у четири или пет година. Српски иде у пару с једним од државних језика Белорусије, тако да сваки дипломирани слависта добија звање: Филолог. Професор словенског (српског и белоруског/руског) језика и књижевности. Преводацац.

Прва генерација србиста је уписала Филолошки факултет 1997. године. Према свим показатељима, то је била изузетна генерација – од 15 уписаних, њих 11 је дипломирало, од њих је четворо касније завршило магистарске и докторске студије, а двоје је докторирало. Друга генерација била је примљена 2011. године (21 студент), али само 14 њих је дипломирало, а двоје магистрирало. Трећа, најбројнија генерација, уписала је Факултет 2004. године: тада је било примљено 34 студента, а студије је успешно завршила само половина уписаних. Године 2009. универзитет је примио седморо србиста, и 5 их је дипломирало са одличним успехом. Године 2013. примљен је 21 србиста, а дипломирало их је 13. Од следеће генерације (2016) је на студијама остало једанаесторо. Последња генерација младих србиста примљена је у септембру 2019. године, а група се састоји од 10 младих људи.

Од 2002. до 2012. године српски језик се проучавао на Филолошком факултету у Минску као други словенски језик, курс је трајао две и по године и крунисан је испитом уз издавање одговарајућег државног сертификата. Сада на факултету постоји могућност проучавања српског језика у оквиру факултативног предмета који се организује за слависте по потреби и траје једну годину.

После дипломирања србисти имају прилику да наставе школовање на мастер и докторским студијама. У оквиру истраживања књижевности студенти се усмеравају на проучавање најважнијих дела српске културе и њихово промовисање у Белорусији. Током постојања Катедре њени сарадници, докторанди и студенти су одбранили једну постдокторску дисертацију, 14 доктората и 17 магистарских радова. Магистарске радове, још пре преласка на болоњски систем који се на БДУ примењује тек од 2015. године, на Катедри

за словенске књижевности у Минску одбраниле су Јулија Маркевич, Људмила Циманович, Ксенија Курчич, Дарја Мискјевич и Ана Наумова. Охрабрујуће је да је последњих година изашло неколико озбиљних студија, научних монографија чији су аутори некадашњи студенти Катедре за словенске књижевности, при чему су споменуте студије посвећене делу класика и великана српске књижевности – Петра Петровића Његоша и Иве Андрића (Циманович 2017; Наумова 2018). Делом Светог Саве бавила се Ирина Добровољска.

Иако још увек скромна, формирала се и мрежа међународних контаката и систем сарадње са српским установама. На велику жалост, тренутно се не користе у пуној мери могућности споразума о сарадњи између БДУ и Универзитета у Београду који је потписан 1997 године, а 2018. продужен уз истовремено потписивање Анекса који предвиђа конкретне облике сарадње између два универзитета.

Групе белоруских студената неколико пута су одлазиле на стажирање у Београд, а БДУ је примао српске русисте, као и студенте који су проучавали белоруски језик као страни на Филолошком факултету у Београду. Међународни славистички центар сваке године обезбеђује једно место за учесника из Белорусије који похађа курс српског језика, књижевности и културе у Београду. Овај курс су у различито време похађали студенти БДУ који су се након тога бавили научним и наставним радом у области србистике – Светлана Гољак, Олга Марковцова, Ана Наумова, као и представници најмлађе генерације белоруских србиста – Олга Борисик, Ана Шеремета, Владимир Бадусјев, Христина Савина, што свакако доприноси напретку квалитета славистичких студија у Минску.

Упознавање духовне културе Србије било је увелико олакшано захваљујући позивима владике Лаврентија, епископа шабачког (раније ваљевског), на мобу у Соко Град (Соко Бања), где се тада подизао манастир Светог Николаја. Неки од наших студената су учествовали у моби (Јелена Геџук, Олга Чајковска, Екатерина Коњух-Синица, Олга Луговска, Денис Пашкевич).

Студенти су током више година учествовали у пројекту Преводилачка радионица (Београд, Тршић) у организацији Драгане Грбић, Института за књижевност и уметност, као и Центра за културу „Вук Караџић“. Ову радионицу похађале су Ана Наумова, Јулија Гољак, Анастасија Масјук, Зарина Жемојтина, Дарја Гришанкова, Кристина Мовчун и као резултат рада сваке од учесница после радионице било је објављивање, за Белорусе, врло корисне и значајне публикације (Грбич, Джэдавiч (ур.) 2012; Джэдавiч 2013; Тэрзiч 2015; Чугуравiч (ур.) 2016). Студенти користе ретке прилике за примену својих знања и вештина у оквиру друштвених акција, волонтерског рада, учешћа у организацији културних догађаја у сврху промовисања српске културе у Белорусији. Основано је Друштво пријатељ-

ства „Белорусија–Србија“ (првобитно „Белорусија–Југославија“). У делатности овог Друштва редовно учествују белоруски књижевници и студенти србистике. У оквиру Друштва одржаване су манифестације посвећене српским писцима организоване су тематске вечери и промоције посебних издања (у част Петра Петровића Његоша (22. 03. 2002), српске књижевности (2. 11. 2005), Јована Стерије Поповића (16. 10. 2006), Десанке Максимовић (15. 12. 1998. и 20. 05. 2008), Добрице Ћосића (7. 05. 2012), белоруско-српских веза (15. 11. 2019); вечери „Путовање у свет српске бајке“ (16. 11. 2010), „Поезија, земља без граница“ (19. 05. 2011), „Белоруска поезија у Србији“ (5. 11. 2012), „Белоруси о Србији и Југославији“ (14. 02. 2017). Прилике за успостављање контаката и вежбање преводилачких вештина студената редовно пружа позоришни фестивал „Театрални куфар“ који се организује у БДУ, и где се редовно пријављују и позивају уметници из Србије („ПАБ – склониште у театру“, Академско позориште „Бранко Крсмановић“, Академија уметности и др.). Студенти су више пута спремали преводе за филмски фестивал „Листапад“ који се одржава у Минску сваког новембра. Компанија Нафтна индустрија Србије организовала је 2013. године летњу праксу за троје студената с Белоруског државног универзитета. Неколико пута добијали смо стипендије за учешће белоруских србиста на летњим школама српског језика и културе у Ваљеву и Новом Саду, а 2010. године две белоруске студенткиње представљале су српски језик на Међународном фестивалу језика у Москви.

Неколико генерација србиста учествовало је у превођењу текстова посвећених народној и православној култури Срба. Као резултат тог рада изашао је зборник *Народ српски – њејови обреди и обичаји, њезици и свешће* (Чарота (ур.) 2006, 2009, 2012). На Факултету се и даље ради на припреми текстова за наставак ове серије. Важан догађај, значајан за јачање позиција србистике на БДУ, десио се 2014. кад је на Филолошком факултету у Минску отворена слушаоница за српску филологију, уз помоћ Амбасаде Републике Србије. Подршку је првобитно пружио амбасадор Срећко Ђукић, а овај подухват је остварен захваљујући искључиво амбасадору др Стојану Јевтићу и српским привредницима.

Историја србистике у Белорусији осветљавана је већ у низу публикација које овде наводимо (Чарота 1996; Супрунчук, Леонова 2015), а изражавамо наду и да ће њен летопис бити допуњен новим догађајима и хроникама. Очигледно је да у условима економски условљене глобализације будући напредак, чак и опстанак, славистике зависи првенствено од степена освешћености наших друштава, спремности за залагање и посвећен рад, као и од подсећања на историјат што је и била сврха овог чланка.

ЛИТЕРАТУРА И ИЗВОРИ

- Бузук, Петр. Историко-культурные взаимоотношения румын и южных славян. *Русский филологический вестник*. 1916. Т. 76. Вып. 2, № 4: 316–336.
- Булахов, Михаил Г. *Восточнославянские языковеды: Библиографический словарь*. Минск: Издательство БГУ, 1977. Т. 2.
- Верабей, Анатолий и Тамара Тарасава. Бузук Пётр. *Беларускія пісьменнікі. Біябібліяграфічны слоўнік. У 6 т.* Минск: БЭ, 1992. Т.1: 381–384.
- Джэркавіч, Момчыла і Іван Чарота (ур.). *Сербская йаззія*: Пер. з сербскахарв. Мінск: Мастацкая літаратура, 1989.
- Кульбакин, С. Приказ: Бузук П. К вопросу о месте написания Мариинского Евангелия. *Южнославянски филолоі*. Књ. IV (1924): 219–222.
- Леонова, Людмила. *Сербскохорватский язык: учебное пособие для вечерней и заочной форм обучения филологических факультетов университетов*. Минск: Университетское, 1988.
- Мажэйка, Аляксандр і Леанід Самасейка (ур.). *Сувязі беларускай літаратуры з літаратурамі зарубажных славянскіх народаў. 1906–1962. Бібліяграфія*. Мінск: АН БССР, 1963.
- Мальдзіс, Адам (ур.). *Беларускія пісьменнікі. Біябібліяграфічны слоўнік. У 6 т.* Мінск: БЭ, 1992. Т.6. 590–591.
- Наумова, Анна. *Феномен культурноі йоіраніччя в ітворчэсціве Іво Андрыча*. Минск: РИВШ, 2018.
- Образовательный стандарт. Высшее образование. Специальность Г.02.03.00 “Славянские языки и литература”*: РД РБ 02100.5.050-98: Утв. М-вом образования Респ. Беларусь 30.12.98. Минск, 2000.
- Рамановіч, Яўгенія і Алена Юрэвіч. П. А. Бузук: *[аіляд жыцця і навуковай дзейнасці вучонаі-лінівіста]*. Мінск: Навука і тэхніка, 1969.
- С.К. Приказ: Бузук П. Замечания о Мариинском Евангелии. *Южнославянски филолоі*. Књ. V (1925/6): 304–307.
- Супрунчук, Микита и Людмила Леонова. Преглед изучавања српског језика у Белорусији. *Наш језик*. Књ. XLVI. Бр. 1–2 (2015): 51–62.
- Супрунчук, Никита. *Сербское субстантивное словоизменение*. Минск: Белорусский государственный университет, 2012.
- Тварановіч, Галіна. *Беларуская літаратура: іаўднёваславянскі кантэкст: (Адзінства іенезісу, іыіаў літаратур і характар узамасувязей)*. Мінск: Беларуская навука, 1996.
- Трус, Мікалай і Іван Чарота. *Юаславянскія літаратуры і культуры: вучэбны даіаможнік для сіудэнціаў філалагічнаіа факультэціа іа сіецяльнасці Г.02.03.00 “Славянскія мовы і літаратуры”*. Мінск: БДУ, 1999.
- Циманович, Людмила. *Русские импульты в ітворчэсціве Пейтра II Пейровіча Неіоша*. Минск: РИВШ, 2017.
- Цыхун, Геннадзь. Язэп Воўк-Левановіч і яго ўспаміны. *Беларусістыка, славістыка, арэальная лінівістыка: Выбраныя ірацы*. Мінск, 2012. 313–318.

- Чарота, Иван (ур.). *Српска књижевност. Антологија текстова. Књ. I-V*. Минск: БДУ, 2002–2007.
- Чарота, Иван А. Иоанн Пичета (1844–1920) – богослов, историк, отец знаменитого историка. *Ведомости Минской Митрополии*. 2017. № 12 (142). 55–67.
- Чарота, Иван А. Иоанн Пичета (1844–1920) – богослов, историк, отец знаменитого историка. *Боровићеви сусрети. Писци српске историје*. Научни скуп историчара с међународним учешћем. Зборник радова. Гацко: Просвјета, 2017. 13–42.
- Чарота, Иван А. Историк Србији вне Србији и сын. *Враћа небесные* № 8 (2018): 8–12.
- Чарота, Иван А. Ректор, отец ректора. *Союз. Евразия* №18 (2017): 5.
- Чарота, Иван. Актуальные проблемы изучения и преподавания сербской литературы в условиях Белоруссии. *Изучение и преподавание сербскохорватского языка и югославских литератур в инославянской среде*. Москва, 1996. 83–85.
- Чарота, Иван (ур.). *Мовы ўсяю живоїа: сербскія народныя казкі*. Укладанне, пераклад, прадмова І. А. Чароты. Мінск: Мастацкая літаратура, 2007.
- Чарота, Иван (ур.). *Народ сербскі: яіа абрады і звычаі, святыы і святыні: зборнік артыкулаў. 1–2*. Мінск: Рэспубліканскі інстытут вышэйшай школы, 2006–2012.
- Чарота, Иван (ур.). *Югаславянскія казкі*. Уклад., прадм., камент., пер. з серб.-харв., слав. і макед. І.Чароты. Мінск: ВТАА “Залаты вулей”, 1999.
- Чарота, Иван. *Гісторыя сербскай літаратуры: практыкум для студэнтаў спецыяльнасці 1-21 05 04 “Славянская філалогія”*. Мінск: Беларускае дзяржаўнае ўніверсітэт, 2006.
- Шаблаўская, Ірына. *Сусвейная літаратура ў беларускай гісторыі: Рэцэіцыя. Тыялогія. Каніакты*. Мінск: Радзіла-плюс, 2007.
- Штэйнер, В. Вечнасць (Верш). *Маладосць* № 9 (1927): 69.
- Грбіч, Драгана і Даяна Джэдавіч (ур.). *Трышч: Перакладчыцкая майстэрня Трышч 2012*. Пераклала Ганна Навумава. Лозница: Цэнтар за культуру “Вук Караціћ”, 2012.
- Джэдавіч, Даяна. *Сербскае ім’яменісва і мова іраз гісторыю: майстэрныя высіавы*. Пераклалі Юлія Галяк, Анастасія Масюк. Лозница: Цэнтар за культуру “Вук Караціћ”, 2013.
- Тэрзіч, Міраслаў. *Уилывы: Вук і яіа сучаснікі: ітэкст высіаўкі з іасіаняннай эксіазіцыі Музея мовы і ім’яма ў Трышчы*. Пераклала Зарына Жамойціна. Лозница: Цэнтар за культуру “Вук Караціћ”, 2015.
- Чугуравіч, Ана (ур.). *Асвейленасць нядачанаїа: святыло ў вераваннях і звычаях Ядра: кайшалоі высіаўкі Музея мовы і ім’яменісва ў Трышчы*. Пераклала Дар’я Грышанкова. Лозница: Цэнтар за культуру “Вук Караціћ”, 2016.

Иван Алексеевич Чарота
Анна Владимировна Наумова

К вопросу об истории белорусской сербистики

Резюме

В статье представлен краткий обзор основных этапов развития белорусской сербистики с начала XX века, когда был создан Белорусский государственный университет, и до сегодняшнего дня. Охарактеризованы основные проблемы ее развития, проанализированы факторы, сыгравшие важнейшую роль в принятии судьбоносных решений, связанных с теми или иными вехами истории сербистики на белорусских землях. Оценивается вклад отдельных личностей (зарубежных и отечественных ученых и преподавателей) в создание белорусской славистической школы с точки зрения изучения языка, литературы и культуры Сербии. Описывается текущее состояние сербистики в рамках образовательного процесса БГУ и других вузов. Повествуется о преподавании сербского языка в главном высшем учебном заведении страны, характеризуется состояние международного сотрудничества в области образования. В статье также представлены приоритетные на сегодняшний день направления в изучении сербской литературы и культуры в Беларуси, перечислены значимые литературоведческие научные работы в области сербистики.

Ключевые слова: сербистика за рубежом, Беларусь, славистика, сербский язык, сербская литература, Белорусский государственный университет

Примљено: 11. 12. 2019.

Прихваћено: 15. 4. 2020.